

Notitie over het wetsvoorstel Wet op de defensiegereedheid

Van: Mark Akkerman, Philip Lemmens en Stan Baggen, namens de Nieuwe Vredesbeweging

De Europese Commissie en de NAVO kiezen in toenemende mate voor een sterk gemilitariseerde benadering van vredesvraagstukken. Dat vindt ook in Nederland zijn weerslag, onder andere in het wetsvoorstel voor de Wet op defensiegereedheid. De Nieuwe Vredesbeweging maakt zich hard voor een andere benadering van vredesvraagstukken, gebaseerd op de consequente toepassing van internationaal recht, diplomatie en wederzijdse ontwapening. Wij uiten in deze notitie onze zorgen over de effecten van het wetsvoorstel op de Nederlandse democratische rechtsstaat alsmede op de gevolgen voor de ruimtelijke inrichting van ons land, de veiligheid en gezondheid van de inwoners en op de natuur.

1. Beperkingen op de toepasselijkheid van de Omgevingswet

De Omgevingswet is, met het oog op de duurzame ontwikkeling, de bewoonbaarheid van het land en de bescherming en verbetering van het leefmilieu, gericht op het bereiken en in stand houden van een veilige en gezonde leefomgeving en een goede omgevingskwaliteit, ook vanwege de intrinsieke waarde van de natuur en het doelmatig beheeren, gebruiken en ontwikkelen van de fysieke leefomgeving, ter vervulling van maatschappelijk behoeften¹. Het conceptwetsvoorstel doorkruist dit stelsel van afgewogen belangen door het mogelijk te maken om van een belangrijk deel van de Omgevingswet af te wijken bij AMvB of besluit van de Minister van Defensie.

Zo kan onder andere afgeweken worden van de verplichting om een omgevingsvergunning aan te vragen, het belangrijkste moment voor de genoemde belangenafweging en inspraak van belanghebbenden. Die belangenafweging staat vaak al onder hoge druk. Te vrezen valt dat het draagvlak voor gemaakte keuzes verder zal afkalven als het belang van Defensie in de ruimtelijke ordening wettelijk voorrang krijgt boven andere belangen. Bovendien kunnen waarborgen voor een veilige en gezonde leefomgeving worden ontweken. De beoordeling van de impact op Natura 2000 gebieden wordt enkel aan de Minister van Defensie overgelaten. De mogelijkheden die de WODG creëert om hierbij ook van habitat- en soortenbeschermingsrichtlijnen af te wijken maakt dit extra zorgelijk.

Vorig jaar nog signaleerde de Inspectie Leefomgeving en Transport dat omgevingsvergunningen voor activiteiten van de krijgsmacht vaak ontbreken of verouderd zijn². Die situatie dreigt nu gelegaliseerd te worden. We wijzen op de recente bosbranden die bij militaire oefeningen zijn ontstaan.

2. Ontbrekende noodzaak van de beperkingen

Onduidelijk blijft waarom deze afwijkingen nodig zouden zijn. Dat is ook een van de grootste kritiekpunten van de Raad van State: *“Bij de beslissing over waar die ruimte gemaakt wordt en waar activiteiten worden toegestaan, kan binnen het hiervoor geschetste stelsel van de Omgevingswet en de in die wet neergelegde noodzaak van een integrale belangenafweging, aan het belang van*

¹Artikel 1.3 huidige Omgevingswet

²<https://www.ilent.nl/documenten/overheidsinstanties-en-omgevingswet/toezicht-op-defensielocaties/signaalrapportages/afweging-belang-inzetbaarheid-defensie-en-gevolgen-voor-leefomgeving-nodig>

gereedstelling nu al een volwaardig en doorslaggevend gewicht worden gehecht. Het bestuursorgaan dient immers bij de uitoefening van zijn taken en bevoegdheden rekening te houden met de samenhang van de relevante onderdelen en aspecten van de fysieke leefomgeving en van de rechtstreeks daarbij betrokken belangen. Dat kan ook het Defensiebelang zijn”.

(...) “De Afdeling merkt op dat de toelichting nog weinig inzichtelijk maakt welke belemmeringen Defensie concreet ondervindt bij de voor de gereedstelling noodzakelijke (uitbreidingen van) gereedstellingsactiviteiten. Evenmin wordt ingegaan op de betekenis van de bestaande regels die in de Omgevingswet specifiek zijn opgenomen voor zogeheten gereedstellingsactiviteiten en waarom die regels de belemmeringen voor de gereedstelling onvoldoende wegnemen”.

3. Beperking van het recht op privacy

Het wetsvoorstel voorziet in een apart regime voor de verwerking van persoonsgegevens bij de gereedstelling en regelt uitgebreide bevoegdheden voor het verwerken van omvangrijke gegevensverzamelingen. De Raad van State merkt daarover op: *“Het voorstel maakt het mogelijk om bij amvb nadere regels te stellen over de verwerking, toegang en verwijdering van omvangrijke gegevensverzamelingen. Bij dergelijke omvangrijke gegevensverzamelingen ontstaan, zoals ook onderkend in de toelichting, aanmerkelijke risico’s voor de persoonlijke levenssfeer. Het is dan ook aangewezen om de hoofdlijnen van de regels voor de verwerking van omvangrijke gegevensverzamelingen in de wet op te nemen. Het voorstel voorziet daarin nu niet.”*

Onzes inziens zou de uitzonderingspositie van de krijgsmacht in ieder geval beperkt moeten blijven tot concreet in de wet opgenomen gevallen, concreet daarbij horende krijgsmachtonderdelen die in die gevallen gegevens verwerken en welke gegevens precies verwerkt mogen worden. Het kabinet ziet de inperking van de privacy uitdrukkelijk als een belangrijke stap naar een nauwere en versterkte samenwerking tussen de MIVD en de krijgsmacht. De Krijgsmacht krijgt aanzienlijk meer mogelijkheden om inwoners te controleren en dat achten wij ongewenst in een democratische rechtsstaat.

4. Beperking van de inspraakmogelijkheden van belanghebbenden

Het is in de regel niet mogelijk om bezwaar of beroep aan te tekenen tegen een algemene maatregel van bestuur en het wetsvoorstel beperkt de mogelijkheid om bezwaar of beroep aan te tekenen tegen een gereedstellingsbesluit tot enkel een beroep bij de hoogste bestuursrechter. De rechtspositie van belanghebbenden wordt daardoor, en de mogelijkheid om zonder omgevingsvergunning te opereren, ernstig ingeperkt. De vele inspraakreacties op zowel dit wetsvoorstel als ten aanzien van het programma 'Ruimte voor Defensie' laten juist zien dat er veel maatschappelijke behoefte is om mee te praten.

5. Beperking werknemersrechten Defensiepersoneel

Defensie kan op grond van het Wetsvoorstel besluiten om de Wet ambtenaren defensie geheel of gedeeltelijk buiten toepassing verklaren als hij dat met het oog op de gereedstelling of vanwege buitengewone omstandigheden noodzakelijk acht. Dat is een directe en onaanvaardbare bedreiging van de werknemersrechten die voor het defensiepersoneel in die wet zijn opgenomen.

6. Vangnetbepaling

De vangnetbepaling opgenomen in artikel 8 is een carte blanche binnen een carte blanche. Dit soort vangnetbepalingen zijn in een democratische rechtsstaat onwenselijk en doen afbreuk aan de trias politica. In de woorden van de Raad van State:

“De voorgestelde vangnetbepaling is niet passend. Het potentiële toepassingsbereik van de voorgestelde bevoegdheid is zeer breed en de gevolgen daarvan mede daardoor moeilijk voorzienbaar. Tegelijkertijd ontbreekt de vanuit democratisch-rechtsstatelijk oogpunt belangrijke waarborg van voorafgaande parlementaire betrokkenheid.”

Het kabinet kiest er ondanks deze kritiek voor om de vangnetbepaling niet te schrappen maar enkel een lichte voorhangprocedure te introduceren. Als een van beide kamers niet binnen twee weken aangeeft dat zij niet met een besluit tot toepassing van de bepaling instemt kan deze worden doorgevoerd. Dat is een veel te lichte procedure voor het verlenen van ontheffing voor bestaande, en door de Staten-Generaal aangenomen, wettelijke regels.

7. Onomkeerbaarheid

Door aanvaarding van dit wetsvoorstel geeft de volksvertegenwoordiging in belangrijke mate de pen uit handen. De bevoegdheid om regels te stellen die een grote maatschappelijke invloed kunnen hebben komt in belangrijke mate bij de regering of zelfs bij alleen de Minister van Defensie te liggen. Van de Tweede Kamer wordt verwacht dat ze op voorhand instemt met regels en besluiten die de Omgevingswet – en daarmee ook lagere overheden - grotendeels buiten spel zetten zonder te weten welke waarborgen in die regels en besluiten zullen worden opgenomen ter vervanging van de waarborgen uit de Omgevingswet. Die bevoegdheidsoverdracht aan de uitvoerende macht is niet eenvoudig terug te draaien, ook niet als er in de toekomst een kabinet zou komen dat er andere ideeën over de democratische rechtsstaat op nahoudt dan het huidige.

Het wetsvoorstel verhoudt zich kortom slecht tot een functionerende democratische rechtsstaat, met belangenafweging, scheiding van machten en sterke parlementaire controle. Tegelijkertijd kan uitvoering van de wet grote gevolgen hebben. Denk hierbij ook aan het gebruik van eindige stikstofruimte. Er klinken van meer kanten bezwaren tegen het wetsvoorstel. In het bijzonder komen deze uit de hoek van de militaire vakbonden, gericht op de mogelijkheid die de wet de Minister van Defensie geeft om af te wijken van bepalingen uit de Wet Ambtenaren Defensie. Een bepaling die de regering handhaaft, ondanks het feit dat ook de Raad van State hier vragen bij stelt.